

CELE 11 EVANGHELII ALE ÎNVIERII

Text editat și comentat de ieromonahul Petru Pruteanu

© www.teologie.net

Evanghelia întâi: Matei 28, (1-15+)16-20.

(În vremea aceea,¹) după ce a trecut sâmbăta, la răsăritul primei zile a săptămânii², au venit Maria Magdalena și cealaltă Marie³, ca să vadă mormântul. Și iată s-a făcut cutremur mare, căci îngerul Domnului, coborând din cer și venind, a rostogolit piatra și ședea deasupra ei; înfățișarea lui era ca fulgerul și îmbrăcămintea lui albă ca zăpada. Și de frica lui s-au cutremurat cei ce păzeau și s-au făcut ca morți. Iar îngerul, (răspunzând,) a zis femeilor: „Nu vă temeți! Știu că pe Iisus cel răstignit îl căutați. Nu este aici; căci S-a sculat precum a zis; veniți de vedeți locul unde a zăcut. Și mergeți degrabă, spunând ucenicilor Lui că S-a sculat din morți și iată va merge înaintea voastră în Galileea; acolo îl veți vedea. Iată v-am spus vouă.”

Iar ele plecând în grabă de la mormânt, cu frică și cu bucurie mare au alergat să vestească ucenicilor Lui. Dar pe când mergeau ele, iată Iisus le-a întâmpinat, zicând: „Bucurați-vă!” Iar ele, apropiindu-se, I-au cuprins picioarele și I s-au închinat. Atunci Iisus le-a zis: „Nu vă temeți. Duceți-vă vestiți fraților Mei să meargă în Galileea, și acolo Mă vor vedea”. Și plecând ele, iată unii din strajă, venind în cetate, au vestit arhierilor toate cele întâmplate. Și, adunându-se ei împreună cu bătrânii și ținând sfat, au dat bani mulți ostașilor, zicând: „Spuneți că ucenicii Lui, venind noaptea, L-au furat, pe când noi dormeam”; Și de se va auzi aceasta guvernatorul⁴, noi îl vom îndupleca și pe voi vă vom face fără grijă. Iar ei, luând arginții, au făcut precum au fost învățați. Și s-a răspândit cuvântul acesta între Iudei, până în ziua de azi.⁵

Iar cei unsprezece ucenici au mers în Galileea, la muntele unde le poruncise lor Iisus. Și văzându-L, I s-au închinat, ei care se îndoiseră. Și apropiindu-Se Iisus, le-a vorbit lor, zicând: „Mi S-a dat toată puterea, în cer și pe pământ. Mergeți, așadar, și faceți ucenici din toate neamurile, botezându-i⁶ în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-i să păzească toate câte v-am poruncit vouă; și iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului⁷. Amin.

¹ Adaos specific citirilor liturgice.

² Duminică.

³ Mama lui Iacov (+ Salomea), cf. Marcu 16:1.

⁴ Procuratorul Ponțiu Pilat, care reprezenta stăpânirea romană.

⁵ În Evangheliar, prima pericopă a Învierii începe abia cu versetul 16, iar textul de mai sus (28:1-15) – singurul care se referă la învierea Domnului, se citește o singură dată pe an, în Sâmbăta Mare. Considerăm că pe tot parcursul anului trebuie citit înreg capitolul 28 de la Matei.

⁶ Porunca de a boteza se referă la persoanele care acceptă să devină ucenicii Domnului, și nu la neamuri în general.

⁷ Hristos este până la sfârșitul acestei lumi cu cei care cred în El, dar în mod desăvârșit va fi în viața veșnică.

Evanghelia a doua: Marcu 16, 1-8.

(În vremea aceea,) după ce a trecut sabbatul, Maria Magdalena, Maria mama lui Iacov, și Salomeea au cumpărat [uleiuri] aromate, ca să ungi trupul lui Iisus. Și dis-de-dimineată, în prima zi a săptămânii⁸, pe când răsărea soarele, au venit la mormânt. Și ziceau între ele: Cine ne va rostogoli nouă piatra de la ușa mormântului? Dar, ridicându-și ochii, au văzut că piatra fusese rostogolită; deși era foarte mare.

Și, intrând în mormânt, au văzut un tânăr șezând în partea dreaptă, îmbrăcat în veșmânt alb, și s-au spăimântat. Iar el le-a zis: „Nu vă înspăimântați! Căutați pe Iisus, pe Nazarineanul Cel răstignit? A înviat! Nu este aici. Iată locul unde fusese pus. Dar mergeți și spuneți ucenicilor Lui și lui Petru că va merge înaintea voastră în Galileea; acolo îl veți vedea, precum v-a spus”. Și ieșind, au fugit de la mormânt, că erau cuprinse de frică și de uimire, și n-au spus nimănui nimic, căci se temeau.

⁸ Duminică.

Evanghelia a treia: Marcu 16, 9-20.

(În vremea aceea,) înviind dimineața, în ziua cea dintâi a săptămânii⁹ Iisus s-a arătat întâi Mariei Magdalena, din care scosese șapte demoni. Aceea, mergând, a vestit pe cei ce fuseseră cu El și care (acum) se tânguiau și plângeau. Și ei, auzind că este viu și că a fost văzut de ea, n-au crezut. După aceea, S-a arătat în alt chip¹⁰, la doi dintre ei, care mergeau la câmp¹¹. Și aceia, mergând, au vestit celorlalți, dar nici pe ei nu i-au crezut.

În cele din urmă, li S-a arătat și celor unsprezece, pe când ședeau la masă, și I-a muștră pentru necredința și împietrirea inimii lor, căci n-au crezut pe cei ce-L văzuseră înviat. Și le-a zis: „Mergeți în toată lumea și vestiți evanghelia¹² la toată făptura. Cine va crede și se va boteza se va mântui; iar cine nu va crede se va osândi. Și cei ce vor crede, vor fi însoțiți de aceste semne: în numele Meu vor izgoni demoni, în limbi noi vor grăi; și chiar dacă șerpi în mâini vor lua sau otravă vor bea, nu-i va vătăma; peste bolnavi își vor pune mâinile și se vor face sănătoși”.

Deci, după ce a vorbit cu ei, Domnul Iisus S-a înălțat la cer și a șezut de-a dreapta lui Dumnezeu. Iar ei, plecând, au propovăduit pretutindeni, Domnul lucrând și întărindu-le cuvântul prin semnele ce-i însoțeau. Amin.

⁹ Duminică.

¹⁰ Cu o altă înfățișare.

¹¹ Este vorba de arătarea lui Iisus către Luca și Cleopa, descrisă la Luca 24:12-35.

¹² Adică „vestea cea bună” în general, pentru că pe atunci încă nu era vreun text scris.

Evanghelia a patra: Luca 24, 1-12.

În prima zi a săptămânii, foarte de dimineață, au venit femeile la mormânt, aducând aromatele pe care le pregătiseră. Și au găsit piatra de pe mormânt rostogolită. Și intrând, nu au găsit trupul Domnului Iisus. Și fiind ele încă nedumerite de aceasta, iată doi bărbați au stat înaintea lor, în veșminte strălucitoare. Și, înfricoșându-se ele și plecându-și fețele la pământ, au zis aceia către ele: „De ce căutați pe Cel viu printre morți? Nu este aici, ci S-a sculat. Aduceți-vă aminte cum v-a vorbit, fiind încă în Galileea, zicând că Fiul Omului trebuie să fie dat în mâinile oamenilor păcătoși și să fie răstignit, iar a treia zi să învieze”.

Și ele și-au amintit de cuvântul Lui. Și întorcându-se de la mormânt, au vestit toate acestea celor unsprezece și tuturor celorlalți. Iar ele erau: Maria Magdalena, și Ioana și Maria (mama) lui Iacov și celelalte împreună cu ele, care ziceau către apostoli acestea. Dar cuvintele lor au părut înaintea lor ca o nebunie¹³ și nu le-au crezut. Atunci Petru, sculându-se, a alergat la mormânt și, plecându-se, a văzut doar giulgiurile. Și a plecat, mirându-se în sine de cele întâmplate.

¹³ Absurditate, aiureală.

Evanghelia a cincea: Luca 24, 12-35.

(În vremea aceea,) sculându-se Petru, a alergat la mormânt și, plecându-se, a văzut doar giulgiurile. Și a plecat, mirându-se în sine de cele întâmplate. Și iată, în aceeași zi, [alți] doi dintre ei¹⁴ mergeau la un sat, aflat la șaiszeci de stadii¹⁵ de Ierusalim, al cărui nume era Emaus. Și aceia vorbeau între ei despre toate întâmplările acestea. Și pe când vorbeau și se întrebau între ei, Însuși Iisus, apropiindu-Se, mergea împreună cu ei, dar ochii lor erau ținuti ca să nu-L cunoască. Și El i-a întrebat: „Ce sunt vorbele acestea pe care, mergând, le schimbați între voi”? Iar ei s-au oprit, cuprinși de întristare. Răspunzând, unul dintre ei pe nume Cleopa a zis către El: „Tu ești singurul care vii din Ierusalim și nu știi ce s-a întâmplat în el zilele acestea”? El le-a zis: „Ce (anume)”? Iar ei l-au răspuns: „Cele despre Iisus Nazarineanul, Care era proroc puternic în faptă și în cuvânt înaintea lui Dumnezeu și a întregului popor: cum arhierii și mai-marii noștri L-au osândit la moarte și L-au răstignit; Iar noi speram că El este Cel ce avea să izbăvească pe Israel; dar, cu toate acestea, astăzi este a treia zi de când s-au întâmplat acestea. Încă și niște femei de ale noastre ne-au uimit, ducându-se dis-de-dimineată la mormânt, și, negăsind trupul Lui, au venit zicând că au văzut arătare de îngeri, care le-au spus că El este viu. Iar unii dintre noi s-au dus la mormânt și au găsit așa precum spusese femeile, dar pe El nu L-au văzut”. Și El a zis către ei: „O, nepricepuților și greoilor la inimă în a crede toate câte au spus prorocii! Nu trebuia oare, Hristosul¹⁶ să pătimească acestea și să intre în slava Sa”? Și începând de la Moise și de la toți prorocii, le-a tâlcut lor, din toate Scripturile cele despre El.

Și s-au apropiat de satul spre care se îndreptau, iar El se făcea că merge mai departe. Dar ei îl rugau stăruitor, zicând: „Rămâi cu noi căci se înserează și s-a dus ziua”. Și a intrat să rămână cu ei. Și, când a stat împreună cu ei la masă, luând El pâinea, a binecuvântat și, frângând, le-a dat lor. Atunci li s-au deschis ochii și L-au recunoscut; dar El s-a făcut nevăzut de la ei. Iar ei au zis unul către altul: „Oare, nu ardea în noi inima noastră, când ne vorbea pe cale și când ne tâlcuta Scripturile”? Și, îndată sculându-se, s-au întors la Ierusalim și au găsit adunați pe cei unsprezece și pe alții împreună cu ei, care ziceau că într-adevăr a înviat Domnul și S-a arătat lui Simon. Iar ei au povestit despre cele întâmplate pe cale și cum li S-a făcut cunoscut la frângerea pâinii.

¹⁴ Luca și Cleopa, care nu făceau parte din ceata celor unsprezece.

¹⁵ Aproximativ 11 km.

¹⁶ Adică Mesia.

Evanghelia a șasea: Luca 24, 36-53.

(În vremea aceea,) pe când [Luca și Cleopa] povesteau celor unsprezece despre cele întâmplate pe cale și cum li S-a făcut cunoscut la frângerea pâinii¹⁷, Însuși Iisus a stat în mijlocul lor și le-a zis: „Pace vouă!”. Iar ei, spăimântându-se și înfricoșându-se, credeau că văd duh. Și Iisus le-a zis: „De ce sunteți tulburați și pentru ce se ridică gânduri de îndoială în inima voastră? Vedeți mâinile Mele și picioarele Mele, că Eu Însumi sunt; pipăiți-Mă și vedeți, că duhul nu are carne și oase, dar Eu, după cum vedeți, am”. Și zicând acestea, le-a arătat mâinile și picioarele Sale. Iar ei, cuprinși de bucurie și uimire, încă nu credeau. Atunci El i-a întrebat: „Aveți aici ceva de mâncare”? Iar ei i-au dat o bucată de pește fript (și dintr-un fagure de miere¹⁸). Și luând, a mâncat înaintea lor. Apoi le-a zis: „Acesta este înțelesul cuvintelor spuse vouă pe când încă eram cu voi, că trebuie să se împlinească toate cele scrise despre Mine în Legea lui Moise, în proroci și în psalmi”. Atunci le-a deschis mintea ca să priceapă Scripturile. Și iarăși le-a spus: „Așa este scris și așa trebuia să pătimească Hristosul și să învieze din morți a treia zi; și să se propovăduiască în numele Său pocăința spre iertarea păcatelor la toate neamurile, începând de la Ierusalim. Voi sunteți martorii acestora. Și iată, Eu trimit peste voi făgăduința Tatălui Meu; voi însă ședeți în cetate, până ce vă veți îmbrăca cu putere de sus”.

Și i-a dus afară până spre Betania și, ridicându-și mâinile, i-a binecuvântat. Și pe când îi binecuvânta, S-a despărțit de ei și S-a înălțat la cer. Iar ei, închinându-se Lui, s-au întors în Ierusalim cu bucurie mare. Și erau în toată vremea în Templu, laudând și binecuvântând pe Dumnezeu. Amin.

¹⁷ În text: „pe când vorbeau ei acestea”, dar noi am preluat versetul precedent pentru a clarifica contextul.

¹⁸ Adaosul din paranteză nu este în toate manuscrisele biblice.

Evanghelia a șaptea: Ioan 20, 1-10.

În prima zi a săptămânii¹⁹, Maria Magdalena a venit la mormânt dis-de-diminează, fiind încă întuneric, și a văzut piatra ridicată de pe mormânt. Deci a alergat și a venit la Simon-Petru și la celălalt ucenic pe care-l iubea Iisus²⁰, și le-a zis: „Au luat pe Domnul din mormânt și noi nu știm unde L-au pus”. Atunci a ieșit Petru și celălalt ucenic și au venit la mormânt, alergând împreună, dar celălalt ucenic, alergând înainte, mai repede decât Petru, a sosit cel dintâi la mormânt. Și, aplecându-se, a văzut giulgiurile puse jos, dar n-a intrat. A sosit și Simon-Petru, urmând după el, și a intrat în mormânt și a văzut giulgiurile puse jos, iar mahrama, care fusese pe capul Lui, nu era pusă împreună cu giulgiurile, ci înfășurată deoparte, într-un loc. Atunci a intrat și celălalt ucenic care sosise primul la mormânt, și a văzut și a crezut. Căci încă nu știau Scriptura, că Iisus trebuia să învieze din morți. Și s-au întors ucenicii către ai lor.

¹⁹ Duminică. Literar: „prima a sâmbetelor”.

²⁰ Ioan, autorul acestei Evanghelii.

Evanghelia a opta: Ioan 20, 11-18.

(În vremea ceea,) Maria²¹ stătea lângă mormânt, plângând afară. Și pe când plângea, s-a aplecat spre mormânt. Și a văzut doi îngeri în veșminte albe șezând, unul către cap și altul către picioare, unde zăcuse trupul lui Iisus. Și aceia i-au zis: „Femeie, de ce plângi? Pe cine cauți?” Ea le-a zis: „Că au luat pe Domnul meu și nu știu unde L-au pus”. Zicând acestea, s-a întors în spate și a văzut pe Iisus stând, dar nu L-a recunoscut. Zis-a ei Iisus: „Femeie, de ce plângi? Pe cine cauți?” Iar ea, crezând că este grădinarul, I-a zis: „Domnule²², dacă l-ai luat tu, spune-mi unde l-ai pus și eu îl voi ridica”. Iisus i-a zis: „Maria!”, iar ea întorcându-se I-a zis evreiește: „Rabuni!”, care se traduce: „Învățătorule!”. Și i-a zis Iisus: „Nu te atinge de Mine, căci încă nu M-am suit la Tatăl Meu. Mergi la frații Mei și le spune: Mă sui la Tatăl Meu și Tatăl vostru și la Dumnezeu Meu și Dumnezeu vostru”. Și a venit Maria Magdalena vestind ucenicilor că a văzut pe Domnul și acestea i-a zis ei.

²¹ Așa cum se vede din context, este vorba de Maria Magdalena

²² Adresarea „Kyrie” poate fi tradusă și prin „Domnule” și prin „Doamne”. Este clar că aici e mai potrivită prima variantă, din moment ce Maria Magdalena îl confunda pe Iisus cu grădinarul.

Evanghelia a noua: Ioan 20, 19-31.

În seara primei zile a săptămânii²³, ținând ușile încuiate de frica iudeilor, a venit Iisus unde erau adunați ucenicii și a stat în mijloc și le-a zis: „Pace vouă”! Și zicând acestea, le-a arătat mâinile și coasta Sa. Deci s-au bucurat ucenicii, văzând pe Domnul. Și Iisus le-a zis iarăși: „Pace vouă! Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi”. Și zicând acestea, a suflat asupra lor și le-a zis: „Luați Duh Sfânt; Căroră veți ierta păcatele, le vor fi iertate și căroră le veți ține, vor fi ținute”.

Iar Toma, unul din cei doisprezece, numit și „Geamănul”²⁴, nu era cu ei când a venit Iisus. Dar i-au zis ceilalți ucenici: „Am văzut pe Domnul”! El însă le-a zis: „Dacă nu voi vedea în mâinile Lui semnul cuielor, și dacă nu voi pune degetul meu în semnul cuielor, și dacă nu voi pune mâna mea în coasta Lui, nu voi crede”. Și după opt zile, ucenicii Lui erau iarăși înăuntru, și Toma, împreună cu ei. Și a venit Iisus, ușile fiind încuiate, și a stat în mijloc și a zis: „Pace vouă”! Apoi a zis lui Toma: „Adu degetul tău încoace și vezi mâinile Mele, și adu mâna ta și o pune în coasta Mea și nu fi necredincios ci credincios”. A răspuns Toma și I-a zis: „Domnul meu și Dumnezeuul meu”! Iisus I-a zis: „Pentru că M-ai văzut ai crezut. Fericiți [sunt] cei ce n-au văzut și au crezut”!

Multe alte semne²⁵ a făcut Iisus înaintea ucenicilor Săi, care nu sunt scrise în cartea aceasta. Iar acestea s-au scris, ca să credeți că Iisus este Hristosul, Fiul lui Dumnezeu, și, crezând, să aveți viață în numele Lui.

²³ Duminică.

²⁴ Unii consideră că era numit așa pentru că era din frați gemeni, iar alții cred că Toma semăna foarte mult cu Iisus, de parcă ar fi fost fratele lui geamăn.

²⁵ Fapte minunate.

Evanghelia a zecea: Ioan 21, 1-14.

(În vremea aceea, sculându-se din morți,²⁶) Iisus S-a arătat iarăși ucenicilor la Marea Tiberiadei, și S-a arătat așa: erau împreună Simon-Petru și Toma, cel numit „Geamănul”, și Natanael, cel din Cana Galileii, și fiii lui Zevedeu și alți doi din ucenicii Lui²⁷. Simon-Petru le-a zis: „Mă duc să pescuiesc”, iar ei i-au zis: „Mergem și noi cu tine”. Și au ieșit și s-au suit în corabie, dar în noaptea aceea n-au prins nimic. Făcându-se dimineață, Iisus stătea la țărm, dar ucenicii nu știau că este Iisus. Deci le-a zis Iisus: „Fiilor²⁸, aveți cumva ceva de mâncare?” Ei I-au răspuns: „Nu”. Iar El le-a zis: „Aruncați mreaja în partea dreaptă a bărcii și veți găsi”. Deci au aruncat-o și nu mai puteau s-o tragă de mulțimea peștilor. Atunci ucenicul iubit al lui Iisus²⁹ i-a zis lui Petru: „Domnul este!” Iar Simon-Petru, auzind că este Domnul, și-a încins haina, căci era dezbrăcat³⁰, și s-a aruncat în apă. Și ceilalți ucenici au venit cu barca, căci nu erau departe de țărm, ci la două sute de coți³¹, trăgând mreaja cu pești. Deci, când au ieșit la țărm, au văzut jar pus jos și pește pus deasupra, și pâine. Și le-a zis Iisus: „Aduceți [și] din peștele pe care l-ați prins acum”. Simon-Petru s-a suit în barcă și a tras mreaja la țărm, plină de pești mari, o sută cincizeci și trei, dar atâția fiind, mreaja nu s-a rupt. Iisus le-a zis: „Veniți de mâncați³²”. Și nici unul din ucenici nu îndrăznea să-L întrebe: „Cine ești Tu?”, știind că este Domnul. Deci a venit Iisus și a luat pâinea și le-a dat lor, și de asemenea și peștele. Aceasta este, acum, a treia oară când Iisus S-a arătat ucenicilor, după ce S-a sculat din morți.

²⁶ Frază care în Evangheliar înlocuiește expresia biblică „După acestea”.

²⁷ Deci 7 din 11.

²⁸ Literar: „Copii!” sau chiar „Băieți!”.

²⁹ Ioan, autorul acestei Evanghelii.

³⁰ Din textul grecesc ar ieși că Petru era gol, iar auzind că pe țărm este Domnul, și-a acoperit mijlocul. Însă părerea cea mai larg răspândită însă este că Petru era dezbrăcat de la jumătate în sus și, auzind că este Domnul, nu s-a îmbrăcat deodată, ci și-a legat haina la brâu ca să poată mai ușor înota, iar ajungând la mal, și-a acoperit întreg trupul.

³¹ Aproximativ 96 de metri.

³² Literar: „Veniți de luați dejunul”.

Evanghelia a unsprezecea: Ioan 21, 15-25.

(În vremea aceea S-a arătat Iisus ucenicilor Săi, după ce S-a sculat din morți și³³) a zis Iisus lui Simon-Petru: „Simone, fiul lui Iona, Mă iubești tu mai mult decât aceștia?” El I-a răspuns: „Da, Doamne, Tu știi că Țin la Tine³⁴”. Zis-a lui: „Paște mieluseii Mei”. Și I-a întrebat Iisus a doua oară: „Simone, fiul lui Iona, Mă iubești?” El I-a zis: „Da, Doamne, Tu știi că țin la Tine”. Zis-a Iisus lui: „Păstorește oile Mele!”. Și I-a întrebat Iisus și a treia oară: „Simone, fiul lui Iona, Ții la mine”? Petru s-a întristat, că I-a întrebat a treia oară³⁵ și I-a zis: „Doamne, Tu știi toate. Tu știi că Țin la tine.” Iisus i-a zis: „Paște oile Mele! Adevărat, adevărat zic ție: Când erai mai tânăr, te încingeari singur și umblai unde voiai; dar când vei îmbătrâni, vei întinde mâinile tale și altul te va încinge și te va duce unde nu voiești.” Iar aceasta a zis-o, însemnând cu ce fel de moarte va preaslăvi pe Dumnezeu. Și după ce a spus acestea, i-a zis: „Urmează-Mi³⁶”.

Dar uitându-se înapoi, Petru a văzut venind după ei și pe ucenicul iubit al lui Iisus, acela care la Cină s-a rezezat de pieptul Lui și L-a întrebat: „Doamne, cine este cel ce Te va vinde?”³⁷. Pe acesta deci, văzându-l, Petru L-a întrebat pe Iisus: „Doamne, dar cu acesta ce se va întâmpla?” Răspuns-a lui Iisus: „Dacă voiesc ca acesta să rămână până voi veni, ce te privește? Tu urmează-Mi”.

De aceea a ieșit cuvântul acesta între frați, că ucenicul acela nu va muri; dar Iisus nu i-a spus că nu va muri ci: „dacă voiesc ca acesta să rămână până voi veni, ce te privește?” Acesta este ucenicul care mărturisește despre acestea și care a scris acestea, și știm că mărturia lui e adevărată. Dar sunt și alte multe lucruri pe care le-a făcut Iisus și care, dacă s-ar fi scris cu de-amănuntul, cred că lumea aceasta n-ar cuprinde³⁸ cărțile ce s-ar fi scris. Amin.

³³ Frază care în Evangheliar înlocuiește expresia biblică „După ce au dejunat...”, făcând aluzie la pericopa precedentă.

³⁴ Iisus îl întreabă pe Petru despre iubirea desăvârșită (αγάπη), dar Petru îi răspunde cu o iubire prietenească (φιλία). În cele din urmă, a treia oară, și Iisus îl întreabă despre prietenie. Unii tâlcuitori consideră că Petru se temea să spună că Îl iubește pe Hristos la modul desăvârșit, pentru că a mai spus odată acest lucru, dar nu după mult timp s-a lepădat. Oricum, acest întreit dialog dintre Iisus și Petru se vrea tocmai o restaurare a relațiilor afectate de întreita lepădare în curtea lui Caiafa.

³⁵ Având în vedere caracterul liturgic (public) al acestei lecturi biblice, pentru a face mai clar textul românesc am omis repetarea întrebării, astfel ca fraza să fie mai ușor înțeleasă.

³⁶ Se pare că e vorba de o urmare de moment, nu de o „imitatio Christi”.

³⁷ Aluzie la Ioan 13:24-25.

³⁸ Verbul „a cuprinde” trebuie înțeles mai degrabă în sensul de „a asimila profunzimea conținutului”.